

Literatuur, kort besproken

Jack Boozer, *Career Movies: American Business and the Success Mystique*, Texas: University of Texas Press, 2003, 300 p. ISBN 0-292-70911-0 (hardback), 0-292-70911-9 (paperback)

Career Movies geeft onder meer een chronologie van de carrière- of businessfilm in Hollywood. Die uiteenzetting start met de vooroorlogse businessfilms. In films van onder meer Frank Capra zijn het onbetrouwbare dikke mannetjes met sigaar die aan het hoofd van grote ondernemingen staan. Na de tweede wereldoorlog, volgens Boozer met name het gevolg van het succes van de oorlogsindustrie, verandert dit beeld. Ondernemingen worden positiever in beeld gebracht en de onooglijke dikkerds van voor de oorlog veranderen in jonge en knappe professionals. Vanaf de jaren zestig, waarin hoe langer hoe meer de schaduwkanten van grote ondernemingen duidelijk worden, verliezen dit soort films echter aan populariteit. In plaats daarvan verschijnen steeds meer films waarin business in een kwaad daglicht wordt gesteld. Oliver Stone's monumentale *Wall Street* (1987), de film waarmee het boek begint, is hiervan een prachtig voorbeeld. Business wordt in deze film afgeschilderd als een handel in voorkennis – een donkere kijk met, zoals we nu weten, een zekere voorspellende waarde. Naast Boozer's chronologie van de businessfilm bevat het boek enkele hoofdstukken over subthema's, waarvan met name het hoofdstuk over vrouwen in businessfilms erg de moeite waard is (een

prachtige analyse van Hitchcock's *Marnie* ...).

Boozer tracht met zijn boek aan te tonen dat businessfilms een afspiegeling zijn van de tijd waarin ze gemaakt zijn – misschien meer dan welke andere genrefilm dan ook. Boozer's schat aan voorbeelden maakt die these inderdaad geloofwaardig. Toch vraag ik mij af of Boozer de invloed van Hollywood soms ook niet onderschat. Zijn businessfilms slechts een representatie van ons vertrouwen of onbehagen in business, of gaat er een veel machtigere, vormende werking vanuit? Als dit zo is, heeft Martin Parker (*Against Management*, Polity, 2002) misschien een punt wanneer hij stelt dat businessfilms een vorm van verzet kunnen zijn, in staat bij te dragen tot veranderingen die tot een betere management- en organisatiewereld leiden.

Foucault, *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France 1975-76*, Londen: Allen Lane/ The Penguin Press, 2003, ISBN 0-713-99707-9 (paperback), 310 p.

Foucault, *Abnormal: Lectures at the Collège de France 1974-75*, Londen: Verso, 2003, ISBN 1-85984-539-8 (hardback), 374 p.

Vanaf 1971 tot aan zijn dood in 1984 gaf Foucault les aan het Collège de France in Parijs. Zijn colleges, twaalf per jaar, waren open voor iedereen en trokken volgens sommige bronnen regelmatig meer dan duizend toehoorders. Foucault gebruikte zijn colleges met name om zijn meest recente onderzoek te presenteren. Zowel

Society Must Be Defended als *Abnormal* zijn transcripties van een collegejaar, respectievelijk 1975-76 en 1974-75. Zij zijn de eerste twee publicaties van een serie die alle collegejaren gaat omvatten.

Beide boeken zijn bijzonder de moeite waard. De teksten zijn zeer toegankelijk en bevatten naast bekende punten, met name uitgewerkt in *Discipline, Toezicht en Straf* en het eerste deel van de *Geschiedenis van de Seksualiteit*, ook prachtige beschouwingen die niet eerder waren gepubliceerd. De individuele colleges vormen tezamen misschien niet helemaal een coherent geheel maar over het algemeen sluiten de hoofdstukken goed op elkaar aan – zeker thematische gezien.

Het centrale thema in *Society Must Be Defended* is de relatie van oorlog tot ras, klasse en macht vanaf de zestiende eeuw. Foucault's provocatieve herlezing van Hobbes is een van de hoogtepunten van dit boek. Foucault stelt onder meer dat Hobbes' natuurstaat nooit verlaten wordt, ook niet nadat de staat is geconstitueerd. De 'war of every man against every man' in de natuurstaat moet volgens Foucault niet opgevat worden als een situatie waar (dier-)mensen elkaar met speren te lijf gaan, maar als een situatie waarin relaties van macht niet juridisch zijn ingekaderd.

Abnormal bevat beschouwingen over de manier waarop in de negentiende eeuw aan het abnormale invulling werd gegeven. Foucault stelt dat aan het begin van de negentiende eeuw drie nieuwe figuren onder het abnormale geschaard worden: het menselijk monster, het individu dat

gecorrigeerd dient te worden, en de onanist. Foucault spreekt over de manier waarop deze abnormaliteiten tot stand werden gebracht in medisch, psychiatrisch en juridisch discours.

John Kay, *The Truth About Markets: Their Genius, Their Limits, Their Follies*, Londen: Allen Lane/ The Penguin Press, 2003 (hardback)/ 2004 (paperback), ISBN 0-713-99489-4 (HB)/ 0-140-29672-7 (PB), 496 p.

Er zijn veel inleidingen over globalisering vanuit een sociaal-politiek perspectief maar goede inleidingen vanuit een economisch perspectief zijn schaars. John Kay's *The Truth About Markets* – ondanks de wat overdreven pretentieuze titel – is zo'n inleiding. Het boek start met een heldere historische uiteenzetting van belangrijke discussies in de economie waarop marktheorie is gebaseerd. Kay maakt vervolgens de koppeling tussen de theorie en de praktijk van de markt. Met voorbeelden variërend van de bloemenmarkt in San Remo tot aan de liberalisering van de Sovjetunie laat Kay zien dat de traditionele economie op sommige punten ernstig tekortschiet in het verklaren van de praktijk van de markt. Kay's centrale these is dat markten nooit opgelegd kunnen worden. Het succes van markten is onlosmakelijk verbonden aan cultuur en traditie en kan daarom niet begrepen worden als een mathematisch model dat om implementatie vraagt.

In het laatste deel van het boek gaat Kay in op wat hij het American Business Model (ABM) noemt: grofweg het idee dat egoïsme goed is, de markt met rust moeten worden gelaten, en dat de belasting zou laag mogelijk moet worden gehouden. Kay stelt dat de export van ABM naar

andere landen, met name door middel van internationale verdragen die 'vrije' handel tot doel zouden hebben, tot grote problemen leidt. De hypocrisie achter dit soort vormen van 'opgelegde vrijheid' is dat de voorvechters van ABM regelmatig onder diezelfde vrijheid uit trachten te komen – de Verenigde Staten is eerder groot geworden door protectionisme dan door vrijhandel. De landen die nog het dichtst bij het ideaal van ABM komen behoren tot de armste van de wereld.

De sterkte van de *The Truth About Markets* ligt niet zozeer in dit soort conclusies, die mogen nauwelijks verrassend heten, maar in de toegankelijke manier waarop hij de economische achtergronden die tot deze conclusies leiden voor de lezer ontvouwt – geen achtergronden die je in anti-globaliseringsbestsellers als Naomi Klein's *No Logo* en Noreena Hertz's *The Silent Takeover* aantreft. Kay valt een naïef geloof in de vrije markt aan in economische termen en tracht daarmee verwarring te stichten in eigen kerk. Tegelijkertijd probeert hij niet-kerkgangers duidelijk te maken welke economische discussies van belang zijn voor een goed begrip van markten. Door zijn economische kennis te verbinden met de sociologie, psychologie en een beetje filosofie, slaagt hij met name op dit laatste punt.

Paolo Virno, *A Grammar of the Multitude: For an Analysis of Contemporary Forms of Life*, vertaald uit het Italiaans door Isabella Bertolotti et alii, Los Angeles: Semiotexte(e), 2004, ISBN 1-58435-021-0 (paperback), 117 p.

De *multitude*, of 'macht van de menigte', was een belangrijk concept in de politieke filosofie van Spinoza. Spinoza stelde dat in iedere staatsvorm,

zelfs in een totalitaire staat, de uiteindelijke macht bij de menigte ligt. Fameus is Spinoza's koppeling van burgerlijk recht tot natuurlijk recht, gebaseerd op de gelijkschakeling van recht en macht. Spinoza stelt dat er niets buiten de Natuur is. Ook het burgerlijk recht is daarmee niets anders dan de uitoefening van natuurlijk recht, dat wil zeggen: de macht van de natuur.

Het concept 'multitude' is met name door Michael Hardt en Antonio Negri's *Empire* (Harvard University Press, 2000), wereldwijd gevierd als een 'postmodern' communistisch manifest, weer populair geworden. De *multitude* verwijst voor Hardt en Negri tegelijkertijd naar een ontologie van de differentie (met name verwijzend naar het werk van Gilles Deleuze) en naar een politiek project: de strijd van de 'arbeidersklasse' tegen de klassering of categorisering van de staat enerzijds en de poging van de markt om alles onder de noemer van het kapitaal te brengen anderzijds. *Empire* ontbeert echter een duidelijk invulling aan het concept *multitude*. Daarvoor is het wachten op Hardt en Negri's opvolger van *Empire*, die *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire* zal gaan heten (en gepland staat voor augustus).

Paolo Virno is net als Negri een kopstuk in de postmarxistische Italiaanse filosofie. *A Grammar of the Multitude* is Virno's poging om Spinoza's concept naar onze 'post-fordistische' tijd te vertalen. In een beknopte tekst tracht Virno de *multitude* opnieuw vorm te geven door het onder meer in verband te brengen met Marx' idee van 'levende arbeid' (ten opzichte van dode arbeid – arbeid gereduceerd tot machinale handelingen), Hannah Arendt's concept van handelen, en Foucault's notie van de biopolitiek. Centrale

these is dat de multitude gekenmerkt wordt door een gevoel van thuisloosheid; een nergens toe behoren of een niet-geklasseerd zijn. Dit gevoel, volgens Virno wereldwijd aanwezig in arbeiders, voedt het intellect (dat niet gebaat is bij classificatie). In arbeiders is het traditionele onderscheid tussen arbeid, politiek en intellect volgens Virno verdwenen – politiek en intellect zijn eigen aan ‘post-fordistische’ arbeid. ‘Nieuwe politiek’ moet daarom niet gezocht worden in nieuwe vormen van staatspolitiek, maar in de macht van de multitude van arbeiders wereldwijd.